

Dôvodová správa

I. Všeobecná časť

Návrh zákona o zmene a doplnení zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej iba „TZ“) predkladá poslanec Národnej rady Slovenskej republiky Tomáš Valášek.

Cieľom navrhovanej právnej úpravy je zmeniť súčasnú definíciu znásilnenia tak, aby sa každá forma sexuálneho styku alebo iná sexuálna aktivita, ku ktorým došlo **bez súhlasu zúčastnených osôb, považovali za znásilnenie**. Trestná sadzba by sa mala líšiť podľa situácie: presnejšie podľa spôsobu, akým bolo znásilnenie vykonané (sexuálna aktivita alebo penetrácia) a tiež podľa toho, či došlo k aktivite bez súhlasu (prečin), alebo bolo použité aj násilie alebo hrozba násillia (zločin alebo obzvlášť závažný zločin).

Predkladateľ zároveň navrhuje upraviť definíciu tak, aby brala do úvahy fakt, že **preživšou osobou nemusí byť len žena – ale akákoľvek osoba**.

Zjednotenie § 199 a § 200 TZ umožní, aby § 200 zadefinoval novú, **samostatnú skutkovú podstatu: prečin sexuálneho obťažovania**.

***

Trestný čin znásilnenia nemožno viac charakterizovať len použitím násillia alebo hrozby násillia znemožňujúcim prejavit' svoju vôľu či odpor proti takému konaniu. Takáto právna úprava, ktorá podmieňuje znásilnenie prítomnosťou určitej formy násillia a v ktorej absentuje potreba súhlasu oboch osôb nedostatočne chráni preživšie osoby. Nereflektuje totiž skutočnosť, že k väčšine znásilnení dochádza bez použitia násillia, nakoľko vo veľa prípadoch preživšia osoba pozná osobu, ktorá sa na nej dopúšťa trestného činu znásilnenia a nekladie preto žiadny odpor¹. Znásilnenia vyplývajúce zo stereotypnej predstavy, že na ženu v parku „vyskočí neznámy muž“ a pomocou fyzickej sily ju donúti k pohlavnému styku napriek jej kriku, sú zriedkavé.

Legislatíva v mnohých európskych krajinách vrátane Slovenska stále nepovažuje sex bez súhlasu za znásilnenie. Inak povedané, sexuálna aktivita je znásilnením len za podmienky, ak pri nej došlo k násilliu, teda vo forme použitia nátlaku, fyzickej sily, vyhrážok, alebo ak sa preživšia osoba nemohla brániť. Táto zastaralá vízia viac nespĺňa medzinárodné a európske ľudsko-právne štandardy.

Aj preto v Európe možno momentálne pozorovať pozitívny trend v náraste počtu krajín, ktoré menia svoje právne definície znásilnenia a zároveň do svojich právnych systémov zahŕňajú prečin sexuálneho obťažovania, tak, ako odporúča Istanbulský dohovor. Jedenásť krajín (Belgicko, Cyprus, Dánsko, Grécko, Írsko, Island, Luxembursko, Malta, Nemecko, Spojené kráľovstvo, Švédsko) už pristúpilo k zmene legislatívy a definuje sex bez súhlasu ako znásilnenie. Susedná

---

¹https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Sexualne-nasilie-na-zenach_sprava-z-reprezentativneho-vyskumu.pdf, s. 8

Česká republika taktiež momentálne rokuje o zmene svojho trestného zákona, ktorý obsahuje podobnú definíciu ako ten náš.

Predkladateľ pripomína, že hoci bola Slovenská republika jedným z prvých signatárov Istanbulskeho dohovoru, v roku 2019 Národná rada Slovenskej republiky odmietla jeho ratifikáciu. Jedným z hlavných argumentov bolo, že nutné legislatívne zmeny je možné prijať v našom trestnom práve aj bez Dohovoru. Tento návrh na zmenu § 199 a § 200 Trestného zákona ponúka Národnej rade SR možnosť potvrdiť toto tvrdenie.

Medzi hlavné argumenty podporujúce navrhovanú zmenu patria:

1. Potreba zabezpečiť preživším spravodlivosť a ochranu

Zo štatistiky kriminality v Slovenskej republike ministerstva vnútra vyplýva, že polícia SR za rok 2020 evidovala 93 prípadov znásilnenia. Od roku 2015 sa číslo nahlásených prípadov pohybuje ročne medzi 80 až 100 prípadmi².

Avšak podľa zverejnených dát sa na Slovensku so sexuálnym násilím stretlo v priebehu svojho života približne 100 tisíc žien vo veku 18 – 70 rokov (4,9 %) Ženy najčastejšie zažívali nasledovné formy sexuálneho násillia – znásilnenie (38%), pokus o znásilnenie (42%), súhlas so sexom zo strachu, čo by nasledovalo, ak by nesúhlasila (36%), nútené dotyky na intímnych miestach (35%) a iné (31%), napríklad nútenie k pohlavnému styku, fyzické sexuálne obťažovanie alebo nevyžiadané sexuálne návrhy³.

Všetky tieto čísla sú však v skutočnosti ešte oveľa vyššie. Väčšina preživších znásilnenia sa s touto traumatizujúcou a bolestnou skúsenosťou nikomu nezverí⁴. Hlavnými faktormi mlčania je strach (z osoby, ktorá čin spáchala alebo z reakcií ľudí) a tiež spoločenská stigma. Preživšie osoby majú malú dôveru v kompetentné orgány: ich nádej dovolať sa spravodlivosti je aj kvôli súčasnej legislatíve veľmi nízka⁵. Navyše sa stretávajú s rodovými stereotypmi, obviňovaním a nevhodným prístupom zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Je teda nevyhnutné, aby sa prijatá zmena zákona prejavila aj v konkrétnej aplikácii v praxi osobami a inštitúciami, ktoré prichádzajú do kontaktu s preživšími.

2. Nutnosť odstrániť rodovo-podmienené násillie

---

²<https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv>

³https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Sexualne-nasilie-na-zenach_sprava-z-reprezentativneho-vyskumu.pdf, s. 9

⁴ Až 85% žien nevyhľadalo po incidente sexuálneho násillia žiadnu pomoc :

https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Sexualne-nasilie-na-zenach_sprava-z-reprezentativneho-vyskumu.pdf, s. 10

⁵ Burajová (B.), Očenášová (Z.), Analýza súdnych rozhodnutí v prípadoch násillia páchaného na ženách, Bratislava 2020

Obsoletná právna úprava, rodové stereotypy a z nich vyplývajúce mýty o súhlase podporujú a normalizujú existenciu sexuálneho, sexualizovaného a rodovo podmieneného násillia a v najhorších prípadoch aj znásillnenia v našej spoločnosti.

Znásillnenie je formou rodovo podmieneného násillia, pretože je namierené voči konkrétnej osobe z dôvodu jej pohlavia, rodu, rodovej identity alebo rodového vyjadrenia. Neprimerane teda postihuje osoby určitého pohlavia – najmä, no nie výlučne, ženy. Preživšie osoby nie sú páchatel'om vybrate náhodne, stávajú sa nimi následkom nerovných mocenských vzťahov založených na rozdieloch medzi ženami a mužmi v sociálnom a spoločenskom postavení. Pri znásillnení sa nejedná len o sexuálne uspokojenie páchatel'a, ale hlavne o udržanie alebo upevnenie jeho dominantnej pozície⁶. Hoci sa najčastejšie deje v partnerských vzťahoch, rovnako môže byť páchatel'om aj osoba v rodinnom či inom príbuzenskom zväzku, na ktorom je preživšia osoba závislá alebo je s ním v nerovnom mocenskom postavení.

Navrhovaná zmena definície znásillnenia, ktorá vychádza aj z pochopenia následkov mocenských vzťahov medzi osobami napomôže k odstráneniu rodovo-podmieneného násillia z našej spoločnosti.

Sexuálne obťažovanie je tiež súčasťou rodovo-podmieneného násillia. Náš antidiskriminačný zákon z roku 2004⁷ definuje v § 2a ods. 4 a 5 sexuálne obťažovanie ako formu diskriminácie. Z tejto definície vychádza aj predkladateľom navrhovaná skutková podstata. Popri už existujúcich civilných sankciách (upustenie od konania, ospravedlnenie, náhrada nemajetkovej ujmy) je však potrebná aj trestnoprávna úprava sankcii. Takáto úprava je odporúčaná Istanbulským dohovorom a jej efektivitu tiež potvrdzuje aj dobrá prax z iných štátov EÚ. Sexuálne obťažovanie je závažným zásahom do ľudskej dôstojnosti a bez adekvátnej odpovede môže vyústiť do závažnejšej formy trestného činu - a dôjsť napr. k znásillneniu. Predkladateľ považuje za nutné pripomenúť, že v minulosti už bolo do trestného zákona zaradené trestnoprávne sankcionovanie diskriminácie - a to diskriminácie skupiny osôb ako skutkovej podstaty trestného činu.

V neposlednom rade, nedávne udalosti nielen z centra Bratislavy ale aj z iných častí Slovenska dokazujú, že naše trestné právo momentálne nedisponuje prostriedkom, ktorý by nielen trestal takéto neprijateľné správanie, ale slúžil aj preventívne.

3. Zabezpečenie ochrany ľudských práv preživších sexuálneho násillia a znásillnenia

Súčasná právna úprava definície znásillnenia a sexuálneho násillia nespĺňa moderné kritériá ochrany ľudských práv.

---

⁶ Práca s páchatel'mi domáceho násillia 2020, Mgr. Ján Lupták, Mgr. Jozef Hutta, Mgr. Róbert Klein, Inštitút pre výskum práce a rodiny

⁷ Zákon č. 365/2004 Z. z., Zákon o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (v znení č. 581/2004 Z. z.(nepriamo), 538/2005 Z. z.(nepriamo), 539/2005 Z. z., 570/2005 Z. z., 250/2007 Z. z., 326/2007 Z. z., 85/2008 Z. z., 245/2008 Z. z.(nepriamo), 384/2008 Z. z., 448/2008 Z. z.(nepriamo), 400/2009 Z. z.(nepriamo), 568/2009 Z. z.(nepriamo), 48/2011 Z. z., 388/2011 Z. z., 32/2013 Z. z., 307/2014 Z. z., 378/2015 Z. z., 35/2019 Z. z.(nepriamo))

Medzinárodné a európske právo v oblasti ľudských práv požaduje, aby štáty podnikli opatrenia na prevenciu a ochranu žien a dievčat pred rodovo-podmieneným násilím, aby vyšetrovali a trestali všetky činy tohto násilia a poskytli preživším osobám odškodnenie. Tiež to znamená, že opatrenia musia presahovať rámec jednotlivých prípadov a štáty by sa mali snažiť o zmenu zákonov, politik a praktík, ktoré sú príčinami alebo ktoré v spoločnosti ustávajú prejavy sexuálneho násilia a sexualizovaného násilia.

V roku 2011 Rada Európy prijala Dohovor o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor), ktorý nadobudol platnosť v roku 2014. Slovensko Dohovor v roku 2011 podpísalo a v roku 2019 odmietlo jeho ratifikáciu: aj z toho dôvodu momentálna legislatíva stále neposkytuje vhodný právny rámec na ochranu a pomoc preživším.

Znásilnenie je konanie, ktorým osoba páchajúca tento trestný čin porušuje základné ľudské práva inej osoby: jej osobnú slobodu, autonómiu ľudskej vôle, dôstojnosť a rovnosť. Inak povedané, prípady znásilnenia spadajú v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) pod článok 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Dohovor) – teda absolútny zákaz mučenia, krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania a článok 8 Dohovoru – rešpektovanie súkromného života.

ESLP vo veľmi dôležitom rozhodnutí *M.C. proti Bulharsku v 2003*⁸ stanovil, že absencia násilia neznamená súhlas. ESLP bez toho, aby sa vyjadril k vine údajných páchatel'ov, rozhodol, že „akýkoľvek rigidný prístup k stíhaniu sexuálnych trestných činov, ako napríklad vyžadovanie dôkazu fyzického odporu za každých okolností, predstavuje riziko ponechania určitých typov znásilnenia nepotrestaných, a tým ohrozenia účinná ochrana sexuálnej autonómie jednotlivca“.

V ďalšom rozhodnutí *E.B. proti Rumunsku z 2019*⁹ ESLP taktiež skonštatoval, že štát porušil články 3 a 8 Dohovoru, nakoľko sa orgány pri vyšetrovaní znásilnenia zamerali len na skutočnosť, že preživšia nekládla odpor.

V najnovšom rozhodnutí *J.L. proti Taliansku z 2021*¹⁰ Súd v Štrasburgu skonštatoval, že trestné stíhanie a tresty zohrávajú kľúčovú úlohu v inštitucionálnej reakcii na rodovo podmienené násilie a pri riešení rodovej nerovnosti. Dospel tiež k záveru, že „je preto nevyhnutné, aby sa súdne orgány vyhýbali reprodukcii sexistických stereotypov v súdnych rozhodnutiach, minimalizovali násilie voči rodu a vystavovali ženy sekundárnej viktimizácii navodzovaním viny a používaním moralizujúceho jazyka, čo odrádza dôveru obetí v spravodlivosť“.

Súčasná definícia vyplývajúca z textu nášho trestného zákona však nereflektuje tieto hodnoty a preto je dôležité autonómiu a schopnosť slobodného rozhodovania sa pretaviť do kritéria „súhlasu“.

4. Podmienenie sexuálnej aktivity dobrovoľnosťou resp. súhlasom

---

⁸ M.C. proti Bulharsku, 4. december 2003 (n° 39272/98)

⁹ E.B. proti Rumunsku, 19. marec 2019 (n° 49089/10)

¹⁰ J.L. proti Taliansku, 27. máj 2021 (n° 5671/16)

Ako už bolo povedané, znásilnenie rozhodne nemožno definovať prítomnosťou násilia alebo vyhrážok, tak ako to robí náš súčasný trestný zákon. Naopak, určujúca musí byť **absencia súhlasu** – a teda prejavenia slobodnej vôle podieľať sa na sexuálnych aktivitách.

Pri súčasnej úprave sa váha zodpovednosti a vina či minimálne spoluvina kladie na plecia preživších osôb, zatiaľ čo osoby páchajúce násilie sú ospravedlňované a často dokonca vyvíňované pokiaľ nepoužili násilie. Toto platí najmä, ak sa preživšia osoba nebránila, ak nebola v stave brániť sa či akokoľvek vyjadriť svoj nesúhlas (napr. pod vplyvom alkoholu či iných látok), alebo ak súhlasila s tým, že s páchatel'om pôjde do inej miestnosti alebo domov. Táto právna úprava teda nie je v súlade s poznatkami o správaní preživších, ktoré čelia napadnutiu alebo nátlaku v sexuálnej oblasti. Je na mieste, aby sa pozornosť zamerala na osoby, ktoré násilie páchajú a nie preživšie osoby.

Predkladateľ v navrhovanej úprave zohľadňuje práve súčasné poznatky o možných reakciách osôb pri sexuálnom násilí a znásilnení a smeruje k zvýšeniu ochrany pred týmito závažnými činmi.

Rozdiel medzi dobrovoľnou a nedobrovoľnou sexuálnou aktivitou je jednoduchší, ako sa na prvý pohľad zdá: ak so sexuálnou aktivitou súhlasia všetky zúčastnené osoby, jedná sa o dobrovoľnú aktivitu – so súhlasom. Súhlas však nesmie byť tacitný - mlčať alebo nevysloviť „nie“ neznamená to isté ako udeliť súhlas.

Súhlas podieľať sa na sexuálnom styku alebo inej aktivite by mal byť prejavovaný dobrovoľne, jasne, informovane a bez nátlaku. Súhlas by mal zároveň počas celého aktu ostať odvolateľný.

Navrhovaná zmena definície má za cieľ zvýšiť počet nahlasovaných prípadov znásilnenia osôb, ktoré nedali dobrovoľný súhlas na sexuálnu aktivitu, alebo sa z rôznych dôvodov nebránili či mlčali.

5. Želaná zmena postoja spoločnosti ku sexuálnemu a sexualizovanému násiliu

Podľa online prieskumu, ktorý pre Amnesty International Slovensko vypracovala agentúra Focus, až 93 % ľudí na Slovensku považuje sex bez súhlasu za znásilnenie. Napriek tomu v našej spoločnosti stále pretrvávajú stereotypy, ktoré sex bez súhlasu ospravedlňujú alebo minimalizujú. Nová právna úprava by predstavovala odstránenie spoločenskej stigmy, ktorá prenáša ťarchu viny na preživšie osoby, a naopak ospravedlňuje a vyvíňuje osoby, ktoré násilie páchajú.

Zmenou definície znásilnenia a vytvorením nového trestného prečinu sexuálneho obťažovania nanešťastie nezabráname tomu, aby k nim dochádzalo, ale predstavuje prvý a nutný krok k odstraňovaniu sexuálneho a rodovo podmieneného násilia. Spoločnosti vyšle jasný signál, že žiadne násilie a porušovanie ľudských práv nie je tolerované. Práve naopak, sloboda, dôstojnosť a osobná integrita sú hodnoty, ktoré si ako spoločnosť vážime.

Návrh zákona je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, s ústavnými zákonmi a nálezmi Ústavného súdu Slovenskej republiky, so zákonmi a ostatnými všeobecne záväznými právnymi

predpismi platnými v Slovenskej republike, s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná, ako aj s právom Európskej únie.

B. Osobitná časť:

Čl. I

K bodu 1 až 5

Legislatívno-technická zmena.

K bodu 6

Navrhuje sa zavedenie novej definície skutkovej podstaty znásilnenia ako prečinu, ku ktorej naplneniu dôjde v prípade, ak osoba bez súhlasu donúti inú osobu podieľať sa na aktivitách sexuálnej povahy. Za takýto trestný čin sa navrhuje trest odňatia slobody na jeden až dva roky.

Navrhuje sa zavedenie novej definície skutkovej podstaty znásilnenia ako prečinu, ku ktorej naplneniu dôjde v prípade, ak niekto vykoná na inej osobe orálnu, análnu alebo pohlavnú penetráciu sexuálnej povahy, akoukoľvek časťou tela alebo predmetom. Za takýto trestný čin sa navrhuje trest odňatia slobody na dva až štyri roky.

Obligatórnym znakom k obom skutkovým podstatám je v tomto prípade vykonanie sexuálnej aktivity na inej osobe bez jej súhlasu, pričom nie je podstatné, či dotknutá osoba svoj súhlas výslovne alebo konkludentne odoprela (napr. druhej osobe povedala, že si neželá žiadne sexuálne aktivity - výslovné odopretie alebo sa vybrala smerom k dverám a odchádzala z miestnosti - konkludentné odopretie). Rovnako platí, že súhlas je možné kedykoľvek vziať späť, t.j. ak dotknutá osoba odoprie súhlas už počas sexuálnych aktivít a druhá osoba napriek tomu v sexuálnej aktivite pokračuje, ide o konanie bez súhlasu. Súhlas je tiež odvolateľný v prípade, že sa zmenia okolnosti alebo situácia, ku ktorej bol predtým súhlas explicitne vyjadrený (napr. ak si počas sexuálnej aktivity jedna z osôb bez súhlasu druhej odstráni bariérovú antikoncepciu alebo ak sú použité iné predmety alebo spôsoby sexuálnej aktivity). Táto skutková podstata je naplnená v prípade, že osoba fyzicky vykoná sexuálnu aktivitu na inej osobe. Ak naopak inú osobu donúti napr. k obnažovaniu či k sebaukájaniu alebo inej podobnej činnosti, tento čin bude považovaný za trestný čin obťažovania tak, ako ho definuje nové znenie § 200.

Navrhuje sa zjednotenie trestného činu znásilnenia a sexuálneho násillia. Formulácia trestného činu znásilnenia v prípade použitia násillia, hrozby bezprostredného násillia alebo zneužitia bezbrannosti druhej osoby sa upravuje tak, aby do tohto spadala nielen súlož (medzi mužom a ženou) ale akýkoľvek sexuálny styk (orálny, análny a pohlavný) či sexuálna aktivita. Preživšia osoba tak môže byť nielen žena, ale aj hocijaká iná osoba – napríklad aj muž.

Navrhuje sa zjednotenie trestného činu znásilnenia a sexuálneho násillia. Formulácia trestného činu znásilnenia v prípade použitia násillia, hrozby bezprostredného násillia alebo zneužitia bezbrannosti druhej osoby sa upravuje tak, aby do tohto spadala nielen súlož (medzi mužom a ženou) ale

akýkoľvek sexuálny styk (orálny, análny a pohlavný) či sexuálna aktivita. Preživšia osoba tak môže byť nielen žena, ale aj hocijaká iná osoba – napríklad aj muž.

V kvalifikovaných skutkových podstatách sa poskytuje osobitná zvýšená ochrana chráneným osobám (napr. deťom či osobám vyššieho veku). Prísnejšie sa trestá tiež obťažovanie z pomsty či z dôvodu nenávisťi pre príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie, ako aj spoločné konanie viacerých osôb. V kvalifikovanej skutkovej podstate sa prísnejšou trestnou sadzbou postihujú tiež činy s následkami spôsobenia ťažkej ujmy na zdraví alebo až smrti.

K bodu 7

Navrhuje sa zavedenie nového trestného činu sexuálneho obťažovania, ktorého objektom je ochrana slobody a ľudskej dôstojnosti pred správaním sexuálneho charakteru, ktoré vytvára zstrašujúce, nepriateľské, ponížujúce, zneuctvujúce alebo urážlivé prostredie. Toto môže zahŕňať napríklad nútenie k obnažovaniu či k sebaukájaniu, vynucovanie si sexu alebo iných sexuálnych aktivít, vystavovanie osoby pornografickému alebo inému hrubému a urážlivému materiálu proti jej vôli, sexuálne gestá alebo sugestívne pohyby tela smerom k druhej osobe a ďalšie podobné aktivity.

V kvalifikovaných skutkových podstatách sa poskytuje osobitná zvýšená ochrana chráneným osobám (napr. deťom či osobám vyššieho veku). Prísnejšie sa trestá tiež obťažovanie z pomsty či z dôvodu nenávisťi pre príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie, ako aj spoločné konanie viacerých osôb.

Čl. II

S ohľadom na predpokladaný priebeh legislatívneho procesu sa navrhuje nadobudnutie účinnosti od 1. marca 2022.